

**MARKUSOVSKY LAJOS (1815–1893):
HANGOK SEMMELWEIS IGNÁC (1818–1865) TANA FELETT A
GYERMEKÁGYI LÁZ KÓROKAIRÓL¹**

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Nem hisszük ugyan, amint ezt Semmelweis tanár munkája ismertetése alkalmával már kijelentettük, hogy az ő tana a gyermekágyi láz okairól újabb bűvárlatok és kísérletek nélkül, merően az eddigi nézetek mellett vagy ellen felhozható bármily talpraesett és szellemdús okoskodások által dönthessék el vagy éppen ingattathassék meg: mindamelllett érdekesnek tartjuk az irodalom terén róla megjelenő ítéleteket lapunkban röviden feljegyezni.

Az Orvosi Hetilap 1861. 26. számunkban a 'Frorieps Notizen' tisztán elismerő megjegyzését közöltük. Ez azonban nem volt az első szó, mit t. tanárunk nézete fölött a lapokban olvasánk. A 'The Indian Lancet' angol orvosi lap 1860. évi február hó 1-jei számában Duka tr. az Orvosi Hetilap múlt évi folyamában megjelent töredékes értekezés alapján ismerteti Semmelweis tanát, párhuzamba állítván ezt az angol nézetekkel, s azon gyakorlati szabályt következteti mindkettőből, hogy miután Semmelweis is a külfertőzést veszi föl a láz leggyakoribb okául, bár a fertőző – angolok szerint ragályzó – anyag forrására, s természetére nézve némileg tőlük eltér: mégis tanácsosabb nemcsak a vizsgáló kezét klórvízzel fertőtleníteni, hanem úgy mint ezt Angolországban eddig tették, ruhát is váltani, sőt a szülési gyakorlatról is egy időre lemondani. Hogy betegeink biztosítására e tekintetben mindenesetre üdvösebb egyelőre inkább többet tenni mint kelletténél kevesebbet, az úgy hisszük, annál kevésbé szenved kétséget, mivel rothadt állati anyaggal bemocskolt ruha vagy azzal telt levegő állati fertőzést maga Semmelweis is nem csak lehetségesnek tart, de azt tapasztalta is.

Legközelebb a 'Prager Vierteljahrschrift' 1861. évi 2. kötetében Breysig tudós ismerteti és bírálja Semmelweis tanát. Tizenhárom lapra terjedő bírálatában Breysig tr. amennyire mi felfogtuk, leginkább azt törekszik megmutatni, hogy a tan a teljes tökéletes egzaktuság minden eszközeivel még nincs bebizonyítva, és hogy sok eset fordul elő, hol a gyermekágyi láz dühögését a legtekintélyesebb szülészek, nem fertőzésből, hanem más okokból származtatják.

Az utóbbi állítás tény, mit kétségbe vonni nem lehet, s ennél fogva bizonyítani sem kell; de az elsőt is könnyen megengedhetnénk, anélkül, hogy Semmelweis tanárnak érdeme emiatt a legkevesebbet szenvedne.

Igaz, hogy a pyaemia és gyermekágyi láz közti identitást a kór-ok, kórfolyamat és kórterményen kívül még talán más tényezőkkel is lehetne bebizonyítani, de az orvosi

¹ Forrás: Markusovszky Lajos: Hangok Semmelweis tana felett a gyermekágyi-láz kórokaeiról. In: Marikovszky György (sajtó alá rend.): Markusovszky Lajos válogatott munkái. Bp., 1905 pp. 292–296. (Eredetije: Orvosi Hetilap, 1861. pp. 533–536.)

tudományban ennél szebb és több okot együtt ritkán láthatni. Igaz, hogy a statisztikai adatok, bármily szabatosak legyenek, még mindig tökéletesíthetők, de mellőzhetők is, mint ezt a bíráltnak némileg tenni tetszett; igaz, hogy lehetett idő, midőn a bábák még kevésbé kedvelték a tisztaságot, mint ma, s hogy a mocskos ruha nem csak szegények, de gazdagok magánházánál is úgy fordulhat elő, mint kórházakban, anélkül, hogy e miatt minden esetben a rettegett kórnak elő kellene állni vagy terjedni, hiszen buja fekélylyeli érintés sem okoz mindig fertőzést; igaz, hogy déli tartományokban a rothadás gyorsabban halad, mint az északiakban (vagyis inkább melegben, mint hidegben), anélkül, hogy a gyermekági láznak ott okvetlenül szaporábbnak kellene lenni, főleg ha a boncvizsgálat nem gyakori; igaz, hogy evesedő méhrákban szenvedő szülő nő mentes maradhat a gyermekági láztól – valamint elsőd bujafekélyben szenvedő az általános bujakórtól; végre igaz, hogy a kéz halványos vízzeli fertőtlenítése dacára is dühönghet a betegség, s elmaradhat anélkül – hiszen nem csak a kéz a fertőző anyag vivője: – de mind ezek Semmelweis tana ellen exacte – mire Breysig úr méltán nagy súlyt fektet – mint látjuk, szintén semmit sem bizonyítanak, annak érdeme feletti ítéletre nem jogosítanak, sőt éppen e tan által sokkal könnyebben és természetesebben fejthetők meg, mint bármely más eddig közérvénnyel bíró, az esethez képest tetszés szerint változó teóriával.

A tapasztalati ismeretek észteni szabálya azt követeli, hogy ha valamely tünetny támadását csak egy esetben is egy bizonyos forrásra szabatosan vihetjük vissza, úgy ez okot minden többi esetben kiválóan kell keresnünk és feltennünk, ha az önkényes feltételek ködös homályába tévedni, s az alapot lábunk alól elveszteni nem akarjuk.

Semmelweis tr. kórodai tapasztalatai, az általa összeállított statisztikai adatok, a kórbonctan, a kór támadása és tünetnyeneinek egyszerű és következetes megfejtése, a halványvízzeli mosások eredménye, a gyermekági láz hasonlósága a gennyvérrel, az Eiselt tr. által a levegőben legújabbban felfedezett gennytestecsek, s nem feledjük – az eddig Német- és Franciaországban feltalálni szokott olla potridá-ja a gyermekági láz kóroktanának, ezek Semmelweis nézete mellett szólnak, s az általa ajánlott profilaxis alkalmazását minden orvos kötelességévé teszik. Az idézett német-, francia kóroktan, melyet egyébiránt a bíráló sem akar védeni, eszme járásában igen hasonlít azon magyarázathoz, mit a hályog per reclinacionem műtő szemészek e műtéttel gyakori szerencsétlen kimeneteléről szoktak volt adni.

„A legtöbb esetben, így vázolja Hirschler tudor egy legközelebb közlendő cikkében ez okoskodást, a köszvény segítette magyarázni a kudarcot, vagy a beteg nem eléggé kímélte magát, vagy valami hír által megijesztetett, vagy visszanyert látásának felette megörült, vagy gyomorcsorvát okozott magának stb.”

S mindezt azért, mert az orvosok a természetélettani folyamatokat nem ismerték, s ahelyett, hogy azokat fürkészték volna, a homályos tárgy felderítésére hatásukban még nálánál is homályosabb hatányokhoz épp úgy folyamodtak, mint azt a gyermekági láznál tapasztaltuk.

A gyermekági láz kóroktanának búvárlata nincs befejezve, az bizonyos; még akkor sem, ha a rothadt szerves anyaggali fertőzés mindenki által annak forrásául elismertetnék; sőt a Semmelweis tanár adta definíció is csak előlegesnek tekinthető, miután az elemek, melyekből az alakul, még vizsgálat alatt vannak, úgy a pyaemia, mint a felszívódás és a láz fogalmai. A szabatos fürkészethetnek, azt hisszük, ki kellene még mutatni, mi és milyen azon rothadt szerves anyag – szövet- és vegytanilag – mely a fertőzést okozza (ezt p. bujasenyvragályra nézve sem tudjuk); mi úton és módon jut az a szervezet belsejébe; mint működik ott vegyileg, élettanilag; melyek fölszívása és működésének feltételei, miután úgy látszik, nem mindenkor hat; mifélek azon élettani folyamatok, melyeknek egymásba fűződése által hol gyermekági láz minden termény nélkül, hol pedig bő és terjedelmes izzadmányok és áttételek történnek stb.

Ezek eszményi kívánalmak ugyan, ha úgy tetszik, de még sem tartoznak egészen azon Hippokratész-féle το δεον mysteriumok közé, melyekkel a bíráló a gyermekági láz körül eddig borongó sötétséget el akarná fedni, s melyeknek ismeretéről mindörökre le kellene

mondanunk; – ezen kérdések még mind földerítendőek, de vajon a szülész által-e? S vajon onnan, hogy a tan minden részletei nincsenek földerítve, azt következtethetjük-e, hogy az nem áll, s hogy jobb a régi egzakt és epidemikus sötétség?

Ha meggondoljuk, hogy a pyaemiárólí vélemény napjainkban már mennyire változott; hogy az embólia, dacára a kórbonctan virágzásának, csak nem régen fedeztetett föl és műveltetett ki; ha fontolóra vesszük, miként a részeknek külsérelmek – zúzódások – által okozott kis terjedelmű elhalása mily ritkán okoz fertőzést, ellenben csak kissé horzsolt helyeknek ev vagy rothadt állati anyaggal való fertőzése mily gyakran von maga után nyirok-, visszer-, és kötőszövetlobot, s hogy e lob is rendes körülmények közt nem mindig szövetkezik általános vérfertőzéssel; ha továbbá tapasztaljuk, hogy a külső tisztátlan fekélyeknél sem vagyunk gyakran képesek a tisztulás hirtelen beállítását, s a roncsoló folyamat hegesztővé váló átalakulását kimutatni: úgy bizonynyal nem fogjuk az aránylag új tantól, s egyes embertől követelni, hogy az kivételképpen mindazon kérdésekre feleljen, melyeknek megoldása csak az összes természettudományok közreműködésének sikerülhet. Ellenben bizonyítékot fogunk találni mind e tényekben Semmelweis tana valódiságára nézve sokkal inkább, mint érveket annak okszerűsége ellen. Azt igen is fogjuk kívánhatni, hogy úgy a szerző, mint ellenei a fontos tárgy felderítése körül erélyesen és őszintén közreműködjenek, s a tapasztalatokat higgadtan és elfogulatlanul bírálják.

Ezt véleményünk szerint Breysig tr. elmulasztotta, midőn mellőzván a felfedezett életmentő ténynek, s az általa nyert kedvező eredmények méltánylatát, csak a tan ellen felhozható kétes becsű okokat idézni vélt jónak, s a szüléstől a tannak oly mindenoldalú kiművelését követelte, milyent, mint mondtuk, csak a fiziológia, vegyészet, fizika és szövettan együttvéve, haladva és tökéletesülve, idővel állíthatnak ki. Ez annyit tesz, mintha a villamosság felfedezőjétől minden érdemet meg akarnánk vonni azért, mert egyúttal annak működése minden törvényeit kezünkre nem szolgáltatatta.